ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

Ленин-Сталин паша верч кучедалаш, ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр.
пел ийлан 1 т. 8 ыр.

ШКОЛЬНИК-ШАМЫЧ КЫЗЫТ МОМ ЫШТЫШАШ УЛЫТ

Кызыт туныктышо-шамыч у тунемме ийлан талын ямдылалтыт. Шуко школ-шамыч тунемше-шамычым вашлияш ямде улыт. Пел тылзе жап гыч класс ада-кат йоча-шамычын йўкышт дене шергылташ тўҥалеш. Кодшо ийын изирак классыште тунемше-шамыч тений ик тошкалтышлан кўшкыла тошкалыт. Тылеч посна тўжем дене изи икшыве-шамыч парт коклалашке первой кана шинчыт. Мемнам чапле школ, поро ача-туныктышо-шамыч вучат. А меже вуным вашлияш кузерак ямдылалтына гын?

Школьник-шамыч кызыт мом ыштышаш улыт манын южо йоча-шамыч мемнан деч йодыт. „Тунемаш тўҥалмешке м о д ы н гына эртарыман", манын южышт шкеныштым шке туныктат, йолташыштланат тыгак каласкалат. Чын, кодшо жапыште каваш кўлеш. Но тидын дене пырляк ик кугу паша нерген чотак шоныман. Школыш яра кыд дене гына миен шинчаш ок лий. Кажне тунемшынат книгаже, тетрадьше, карандашыже, моло кўлешан арверже лийман. Нинымым кызытак наледен ямдылаш кўлеш.

Школьник-шамыч коклаште повторный испытанийлан кодшо-шамычат улыт. Кодшо ийын ӧрканен тунеммыштлан нуно шкеныштым ик кана велэ огыл шылталеныт. Шушаш тунемме ийыште умасе классыштак вожыл шинчышаш огыл манын, нунылан кодшо жапыште повторный испытаньылан талын ямдылалтман. Повторный испытаний 20 август гыч тўҥалшаш.

Кодшо тунемме ийыште пелэ кыдалаш школым пытарыше-шамыч кыдалаш школыш куснышаш улыт. Нунын ончылнышт ик омса уло, тиде—8-ше классыш налме испытаний. Испытанийым сайын вашлийын, тудым лўдде, вожылде, сай оценке дене эртыше школьник-шамыч тений кыдалаш образованийым налаш тўҥалыт.

Жап шуко кодын огыл. Айдыза чыланат тунемме ийым нигунамсе дечат сайын вашлийына. А кок тылзе гыч шкенан боевой изанан—Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ий темме юбилейжым тунеммаште чапле сеҥымаш дене пайремлена.

Сўретыште: Йошкар-Оласе железнодорожный пионерский форпостышто йоча-шамыч книгам лудыт.

Фото С. Чуршуковын.

Мыйым 5-ше класс вуча

Кодшо ийын мый Йошкар-Оласе 1-ше №-ан тўҥалтыш школын 4-ше классыштыже марда шот дене тунемым.

Шушаш тунемме ийын мый 5-ше классыште тунемаш тўҥалам. Кызыт мый тунемме ийлан сай ямдылалт шогем: стабильный учебник-шамычым, карандашым, ручкам, перам, тетрадьым блок-нотым, дневникым наледем. Стабильный учебник кокла гыч географий ден историй гына уке улыт. Нуно книга магазиныштыжат уке улыт. Толмыштым мый кажне кечын вучем.

Кеҥеж каникулым мый веселан эртарем. Ик тылзе йоча санаторийыште канышым. Тушто ме жапым пеш веселан, моштен, культурно эртарышна. Ынде мый 5-ше классын учебникшым лудын шогем. Вет тиде ончыко тунемашлан полшен кертеш. Жапым кызытат моштен эртарем: йўштылаш коштам, могырем калитлем, газет ден журнал-шамычым лудам.

Кеҥеж жапыште у вийым поген, 5-ше классыште „отличне" да „сай" отметке дене тунемаш тўҥалам. Те кузе ямдылалтыда?

Иванов Коля.

Йошкар-Ола.

Ик классеш кок ийлан ом код

Мый Йошкар-Ола 1 №-ан тўҥалтыш школышто 4 ий тунемым. Тений марте ик классыштат шыже испытанийлан кодын омул, дисциплинем сай ыле. Примерный пионер улмемлан ятыр жап вожатыйлан шогенам.

Тений шошым велеш мый ӧрканен тунеммым шижаш тўҥальым. Вес школышто тунемше йолташем-шамыч толыт да мыйым модаш ўжын наҥгаят ыле. Тыге школышкат шуко кече миен омыл. Школыш кайме олмеш кечегут мучалтенам. Школыш кайшылан шотлышт манын мӧҥгем гыч сумкам сакен каем да музей, моло вере жапым эртарен коштынам. Тыге шуко кече тунемде арам йомо. Мӧҥгыштӧ книгам шагал кученам. Задачым гын йӧршын ыштымаш уке ыле.

Испытаний ж а п ш у о. Мыланем чот йошкаргаш логале. Арифметике дене „плохо" оценкым нальым. Моло йолташем-шамыч шукыжо „хорошо" да „отлично" отметкым налыныт. Южо йолташ-шамыч „Похвальне грамота" дене тунем лектыч. Куанен, шыргыжын канышым эртарат. А мыйын ушышто эре ик шонымаш пӧрдеш: кузе шыжым ик арифметике предметым сайын сдатлен 5-ше классыш вончаш.

Испытаний пытымек туныктышо Емельянова М. Ф. ик сай тунемшым мланем полшаш пеҥгыдемдыш. Тудо мыйым кеҥеж коч туныктен. Ынде тиде предметым сайын шинчем. Чыла действий дене задачым куштылгын решитлем. Правил-шамычым сайын палем. 5-ше классыш вончем манын чот ўшанем.

Кызыт 5-ше классыште тунемшашлык р у с с к и й язык, математике, географий дене учебникым налын ямдыленам. 1 сентябрьым пеш вучем.

Князев Юра.

СССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТЫН КОКЫМШО СЕССИЙЖЕ

10 августышто 2 час кечывалым Кремльын СССР Верховный Совет заседаний залеш Союз Советын Кокымшо Сессийже почылтын.

Сессийым Союз Совет Председатель депутат А. А. Андреев почеш.

Депутат Н. С. Хрущевын мутшо почеш Сессий тыгай ончышаш пашам ончаш утвердитлен:

1. Советский Социалистический Республик-шамыч Ушемын 1938 ийлан единый государственный бюджетшым пеҥгыдемдымаш.
2. „СССР, Союзный да автономной республик-шамычын судоустройство Положений" проектышт.
3. СССР Верховный Судым сайлымаш.
4. „СССР гражданстве нерген" закон проект.
5. „Международный договор-шамычым ратифицироватлыме да денонсиаций ыштыме порядке нерген" закон проект.
6. „Единоличный озанлык-шамычын имньыштлан государственный налог нерген" закон проект.
7. Пўтынь Ушемысе ял озанлык выставке нерген.
8. Первой ден Кокымшо Сессий-шамыч кокла жапыште приниматлыме да СССР Верховный Советлан пеҥгыдемдышашлык СССР Верховный Совет Президиумын Указше-шамыч нерген.

Варажым Союз Совет Советский Социалистический Республик-шамыч Ушемын 1938 ийлан единый государственный бюджетше нерген Правительствын докладшым Союз Совет ден Национальность Советын пырля ыштыме заседанийыште колышташ пунчалын.

Тидын дене Союз Советын Кокымшо Сессийын первой заседанийже петырна.

* * *

10 августышто 4 час кечывалым Кремльын СССР Верховный Совет заседаний з а л ы ш т ы ж е Национальность Советын Кокымшо Сессийже почылтын.

Сессийым Национальность Совет Председатель, депутат Шверник Н. М. почын.

Нациоальность Совет ик йўк дене тыгай ончышаш пашам утвердитлен:

1. Советский Социалистический Республик-шамыч Ушемын 1938 ийлан единый государственный бюджетшым пеҥгыдемдымаш.
2. „СССР-ын, союзный да автономный республик-шамычын судоустройство Положений" проект.
3. СССР Верховный Судым сайлымаш.
4. „СССР гражданстве нерген" закон проект.
5. „Международный договор-шамычым ратификацироватлыме да денонсиацироватлыме порядке нерген" закон проект.
6. „Единоличный озанлык-шамычын имньыштлан государственный налог нерген" закон проект.
7. Пўтынь Ушемысе ял озанлык выставке нерген.
8. Первой ден Кокымшо Сессий-шамыч кокла жапыште приниматлыме да СССР Верховный Советлан пеҥгыдемдышашлык СССР Верховный Совет Президиумын Указше-шамыч нерген.

Национальность Совет Советский Социалистический Республик-шамыч Ушемын 1938 ийлан единый государственный бюджетше нерген докладым Национальность Совет ден Союз Советын пырля заседанийыште к о л ы ш т а ш пунчалын.

* * *

10 августышто, 7 час к а с т е н е Национальность Совет ден Союз Советын Кремльыште пырля эртарыме первой заседанийышт лийын.

Заседанийым Союз Советын Председательже Андреев А. А. вуйлатен.

Сессийын ончышаш пашажын Первой пунктшо почеш—СССР-н 1938 ийлан единый государственный бюджетше — д о к л а д ы м СССР Финансе Калык Комиссар Зверев А. Г. йолташ ыштен.

„САК-10" скоростной пассажирский самолет

Воронеж, 9 а в г у с т. Авиоконструктор Москалев конструироватлыме 6 еҥ шичман почтово пассажирский „САН-10" у самолетлан 30 кече годым ыштыме испытаний пытен.

Лапка шулдыран тиде моноплан чоҥештымаште пеш сай ке:естван улмыжым, виктараш пеш куштылго улмым, устойчивость ден маневренностьым ончыктен. Тудо часыште 300 километрым утла каен кертеш, кок минут коклаште 1000 метр кўкшытыш кўза.

Первый (Приморский) армий штабын увертарымыже

9 августышто японский войска шамыч мемнан войска-шамычын заниматлыме Заозерный (Чанкуфын) кӱкшака верыш угыч ик мыняр гана атакым ыштеныт. Японский войскам нунылан кугу йомдарымашым ыштен луктын кудалтыме. Мемнан войска-шамычын располагатлалтмышт, Безымянный кӱкшака вер район деч посна, границе линий дене кая. Безымянный кӱкшака вер районышто японский войска 200 метрлан мемнан территорий кӧргыш пурен шога, мемнан войска шке шотшо дене 300 метрлан японо-манчжурский территорийыш пурен шога. Пӱтынь участкыште артиллерий дене лӱйкалымаш каен.

Хасан ер районышто событий нерген

1938 ий 10 августышто СССР ден Японий коклаште келшымашке шумо почеш 11 августышто 13 час 30 минутышто (верысе жап дене) Хасан ер районышто боевой действийым чарныме. Войска-шамыч положений фиксироватлашлан кок могырымат военный представитель-шамычын первой вашлиймашышт 11 августыштак кастене Заозерный (Чанкуфын) кӱкшака вер деч югышто лийын. Шушаш вашлиймашым тений 12 август 12 часлан палемдыме.

(ТАСС).

СӰРЕТЫШТЕ: Оршанке йоча яслыыште кечывал кочкыш годым.
Фото Чуршуковын.

Авиамодельым ыштеныт

Кузнеч пелэ кыдалаш школын (У-Тор'ял район) 5-ше „Б" классшым тунем пытарыше Веденькин Вася комсомолын XX шо идалыкшылан авиамодельым ыштен ямдылен. Тиде Васян юбилей кечылан пӧлӧкшӧ лиеш.

Веденькин Максим,
Тошто Тор'ял кыдалаш школышто тунемше.

* * *

Коклала пелэ кыдалаш школын 6-шо классшым тунем пытарыше Камышев Витя комсомолын XX-шо идалыкшылан авиамодельым ыштен ямдылен.

Пахтыбаев Роман,
„Мӱкш" колхоз, Нурбел ял совет, Шернур район.

4 оборонный значокан лие

Цветков Евгений Арбан пелэ кыдалаш школын 6 шо классшым „отлично" отметке дене тунем пытарен. Садланак тудым „Таир" пионер лагерьыш канаш колтышт. Тудо лагерьыште ныл оборонный значоклан: „ПВХО", „БГТО". „ЮВС" да „ГСО"-лан нормым сдатлен.

— Тиде ныл значок комсомолын XX-шо идалыкшылан мыйын пӧлӧкем лиеш, —манеш тудо.

Петя Коротков,
Б. Яшнур ял, Йошкар-Ола р-н

Мемнан пиялан илышнам нигеат шупшын налын ок керт

Японский фашист-шамычын мемнан элыш шке вӱран нерыштым чыкаш тыршымыштлан ме пеш чот шыдешкен улына.

Мемнан пиялан йоча илышнам нимогай тушманат шупшын налын ок керт. Тиде илышым мыланна родина ден великий Сталин пуэныт.

Тушман мемнан элыш керылтшашлан тӱрлӧ шылтыкым ыштылеш. Мемнан элыште фашизм озаланаш тӱналже манын японский военщине совет калыкым сарыш тарватынеже. Мемнан тале изана—пограничник-шамыч—чыла тушманымат кырен шалатат.

Ме, советский пионершамыч, шкенан элым ороллашлан эре ямдылалт шогена. Чыланат „БГТО", „ЮВС", „БГСО" да „ПВХО" значок-шамычлан нормо сдатлымашке ушнен, фашист-шамычын провокацийыштлан вашмутым пуэна. Ме шкенан ачаналан, изаналан пенгыде алмаштыш кушкына да кӱлеш жап годым нуно дене пырля шерге родинам аралаш шогална.

Звенига район пионерский лагерьысе митинг. (Митингыште 300 енг лийын).

Шыже испытанийлан виян ямдылалтам

Кодшо тунемме ийым сай тунем ыжым пытаре. Руш йылме предметын письменный паша дене шыже испытанийлан кодынам.

Мый шыже испытанийлан сайынак ямдылалтынам.

Веденькин Максим.
Тошто-Тор'ял кыдалаш школын 6-шо классыште тунемше.

Испанийсе кредалмаш

Мятежник-шамычын атакыштым чактарат

12 августышто Тигре энгерын пурла серыштыже республиканец-шамычын позицийыштым мятежник ден интеревент-шамыч атаковатлаш тӧчӧныт. Республиканский войска нуным чактарен. Эбро секторышто интеревент-шамыч 698, 705 да Санта Магдалено кӱкшакам сенген налын кертыныт. Туге гынат, республиканец-шамыч чапле контратакым ыштен тушман деч нине кӱкшака-шамычым уэш сенген налыныт.

Республиканец-шамычын 28 истребительышт ден мятежник-шамычын 39 самолетышт южышто ваш кредалыныт. Кредалмаште республиканец-шамыч мятежник-шамычын 3 самолетым да кок моторан аэропланым волтен шуэныт, шкешт кок самолетым йомдареныт. Республиканский самолет-шамычын летчикышт парашют дене тӧрштен утленыт.

Польшышто— кӱчызӧ илыш

Ик польский доктор Кацпшек шке элысе кресаньыкшамычын кузе илымыштым пален налаш сӧрен. Тудо Варшавский воеводствысо ик ялын илышыжым пален налын. Ужын коштмекше доктор шучко уверым ойлен.

Доктор ончымо тӱжемат пелэ пӧрт гыч 220 пӧртшӧ велэ кок гокнан улмаш. Пелыж наре илаш йӧрдымӧ, ночко пунышкышо, ӱпшан пӧртыштӧ илат.

Шуко кресаньык-шамычын илыме верышт шыгыр. Ик кроватьыште 4—5 енг малат.

Доктор 132 пӧртлаште гына чын лампым ужын, молыштын чыра тул гына йулат. Кочмо ате ӱзгар иктынат уке. Ятыр крестьянинын пӧртыштыжӧ изи падраш шовычымат мумо огыл. 75 пӧртыштӧ шӱргӧ шовычат уке улмаш. Книгам пеш шуэн ужын.

Н—209 самолетын экипажше нерген правительственный увертарымаш

Ик ий ожно, 1937 ий 12 августышто советский правительствын разрешитлымыже почеш Совет Ушем герой летчик С. А. Леваневский 4 моторан Н—209 самолет дене Москва гыч полюс гоч Северный Америкыш чонгешташ тӱналын. Перелетын целже: тиде ийыштак Чкалов ден Громов йолташ-шамычын пеш чаплын чонгештымекышт Америк дене Северный полюс гоч почтово-пассажирский тип самолет дене кыл кучымашым проверитлаш. Н—209 самолет экипаж 6 йолташ гыч ышталтын ыле: С. А. Леваневский — самолет командир, Н. Г. Кастанаев—пилот, Б. И. Левченко—штурман, Г. Т. Побежимов ден Н. Н. Годовиков—механик-шамыч, Н. Я. Галковский—радист.

Чонгештымаш утларакшым Ледовитый океан ӱмбалне метереологический пеш нелэ условийыште эртен. Иянгмаш деч утлышашлан лийын, летчик-шамыч ятыр кӱшкӧ лийыныт, но туштат нуно пыл кокла гыч лектын огытыл. 13 августышто 13 час 40 минутышто Н—209 самолет Северный полюс гоч эртен каен, 14 час 32 минутышто самолет борт гыч ик мотор паша ыштымым чарнен манын увертарышан радиограммым пумо. Тиде обстоятельстве самолетым ӱлыч чонгешташ заставитлен, иянгмаш шучкылык эре кугемын.

Тидын дене самолет дене кыл кучымаш кӱрылтын. Полярне да пеш шуко моло радиостанций чарныдеак тудым эскерен шогеныт. Но Н—209 самолет станций паша ыштымым мумо огыл.

Компетентный специалист-шамычын шонымышт почеш, пӱтынь обстановко южеш катастрофо лийын да очыни самолет шинчын кертде шаланен. Туге гынат, СССР правительстве Н—209 самолет экипажым чонгештыме трассе дене, СССР-ысе сер велым да тугак Аляска ден Северный Канаде велымат кычалмашым организоватлен. Кычалме жапыште Северный полюс марте кок кана, тылеч посна Америк велне трассе мучко, Франца Иосифа Земля гыч Гренландий сер деке (тышке ийын кайше ий дене самолетын кодшыжо каен кертын) да моло вереат чонгештыл кычалме. Чонгештылмаш нимогай результатымат пуэн огыл, Н—209 самолетым мумо огыл.

Правительстве Совет Ушем Герой летчик-шамыч деч да полярный исследователь-шамыч деч умбакшым кычалаш лийшаш ден кӱлешлык нерген йодыштын, но нунын единодушный шонымышт почеш умбакшым кычалмаш сенгымашке шуашлан ӱшаным ок пу да Н—209 самолет экипажым пытымылан шотлаш кӱлеш.

Тидлан лийын, ССР Ушем Калык Комиссар-шамыч Совет Н—209 самолет кычалмашым умбакшым чарнаш пунчалын.

СССР правительстве мемнан шергакан йолташна-шамычым, мужественный советский летчик-шамычым: С. А. Леваневский, Н. Г. Кастанаев, В. И. Левченко, Г. Т. Побежимов, Н. Н. Годовиков да Н. Я. Галковский йолташ-шамычын йомдарыме нерген пӱтынь советский калык дене пырля ойганымыжым ончыкта да колышо-шамычын ешыштлан шкенжын келге соболезнованийжым каласа.

Правительстве пунчалын:

1. С. А. Леваневский, Н. Г. Кастанаев, В. И. Левченко, Г. Т. Побежимов, Н. Н. Годовиков да Н. Я. Галковский йолташ-шамычым шарнашлан верч Москваш памятникым ышташ.

2. Присвоитлаш:

Леваневский йолташын лӱмжым—Николаево олаште улшо тенгыз летчик-шамыч школлан да строитлалтше ледокольный пароходлан;

Кастанаев йолташын лӱмжым—22 № завод пеленсе аэродром ден летно-испытательный станцийлан.

Левченко йолташын лӱмжым—Балтийский флот авиационный полклан;

Побежимов йолташын лӱмжым—Главсевморпутьын Красноярский авиоремонтный заводшылан;

Годовиков йолташын лӱмжым—НКОП Московский авиационный техникумлан;

Галковский йолташын лӱмжым—Главсевморпутьын Якутский радиоцентрлан.

Правительстве Н — 209 самолет экипаж дене пырля пытыше член-шамычын ешыштлан пенсийым кугемден пуаш да колышо-шамычын ешыштлан кажне ешлан 20 тӱжем тенге гыч единовременный пособийым пуаш пунчалын.

(ТАСС).

Китайский боец-шамыч энгер коч имне-шамычым вончыштарат.

„Ямде лий" 2-шо стр.

ШКЕ НЕРГЕНЕМ

(Совет Ушем Герой А. Ляпидевскийын статьяже гыч)

Мыйын изи улмем годым ме Российын кечывал йӱмалныже, Кубанский областьыште илен у л ы н а. Мыйын ачам ден авам школышто туныктышылан шогеныт. Но тунам туныктышо-шамыч йорлын иленыт. Мый телым тунемынам, а кенгежым кулак-оза дене пашам ыштенам: озан вольыкшым кӱтенам, озалан кечешудым пӱчкеденам (кечшудыжо мый дечем кок кана кӱкш лийын), озалан идымыште шыдаҥ кылтам пуэденам, озан имньыже-шамычым поктенам. Тунам мый шым ийым темен, кандашыш велэ каенам ыле.

Кугу пролетарский революций деч вара велэ мый кулак дене паша ыштымым чарненам.

Мыйын чоҥештымем пеш шуэш ыле, садлан сайын тунемаш тӱҥалым. Тӱҥалтыш да кыдалаш школышто мый кужу жап тунемынам.

Луатшым нияш лиймекем мый Ленинский комсомолыш пуренам. Вара летчикшамычым ямдылыме Ленинградский школышто, морской летчик - шамычым ямдылыме Сталин йолташ лӱмеш школышто тунемынам, вараже Йошкар армийын летчикше лийын шуым.

Мланем кугу машинам пушт да Дальный Востокыш колтышт. Туштыжо мый чоҥештылнам.

1934 ийыште Ледовитый океанышт „Челюскин" пароход пурен каймек, мыйым да моло летчик - шамычым челюскинец-шамычым утараш колтышт. Тунам мый лу ӱдрамашым да кок изи йочам—Алла ден Каринам утарышым.

Челюскинец - шамычым утарымылан мемнан правительстве мыйым Ленин орден дене да Совет Ушем Герой лӱм дене наградитлен. А Ворошилов йолташ мыйым Воздушный академийыш тунемаш колтыш.

Академийыште мый ынде нылымше ий тунемам, оценкем чыла предмет денат „отлично".

Кодшо ийын мыланем кугу пиял логале: мыйым СССР Верховный Совет депутатыш сайлышт.

Йоча-шамыч, теат сайын тунемза, шкенан родиным йӧратыза манын шонем, тунам, наверне, тендан кокла гыч шукышт, кушкын шумекышт оҥыштышт Совет Ушемын орденже-шамычым пыжыктен кошташ тӱҥалыт.

ЮНЫЙ АВИАМОДЕЛИСТ-ШАМЫЧ ОЙЛАТ

АВИАМОДЕЛИСТ ГЫЧ ЛЕТЧИКЫШ

Мый 9 ияшем годым первой кана кӱшыч кайше йолгыжше самолетым ужынам. Тунам мыят тыге самолетым виктарыште лиям манын шонаш тӱҥалынам.

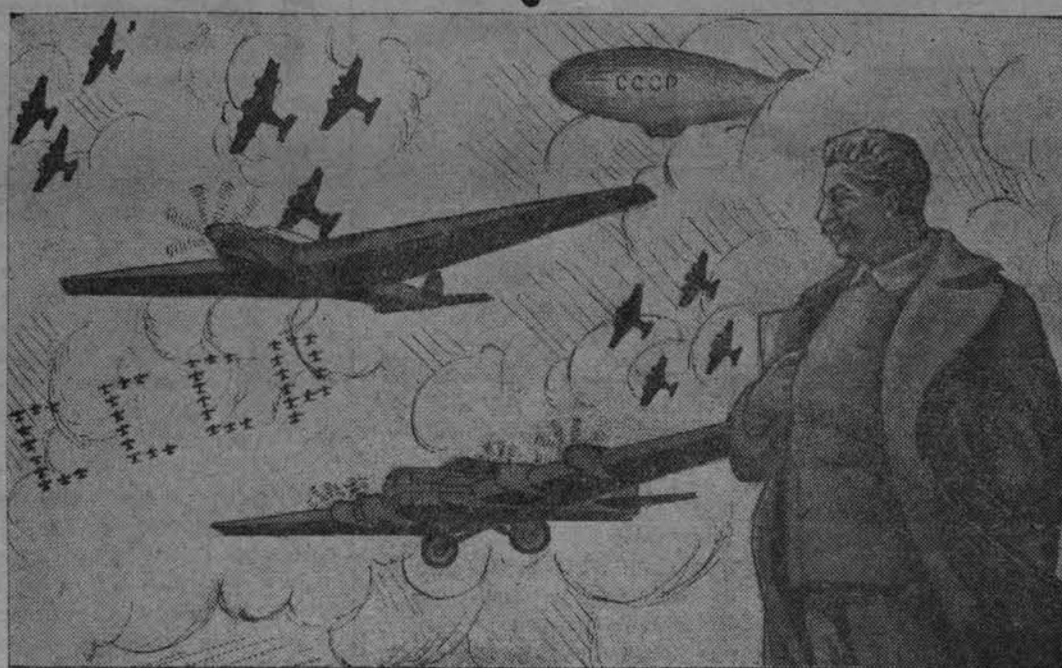
1937 ийыште авиамоделист кружокыш тунемаш кошташ тӱҥальым. Кок ий жапыште 10 наре модельым ы ш т е н а м. Фюзеляжный моделем 100 метрыш кая. Тугак бумажный моделем уло. Авиаций кечылан схематический авиамодельым ыштем. Тиде мыйын пӧлӧкем лиеш.

Мемнан кокла гыч уста авиамоделист - ш а м ы ч а т ятыр улыт. Теве Шоляков. Тудо бумажный модельым пеш сай ыштымыжлан первой премийым налын. Гживац Костян резиновый моторан фюзеляжный модельже южышто 22 секундышто 140 метрым каен. Тудо первой премийым—200 теҥге оксам налын. Тугак Филиппов Д. ден Аникин А. ятыр кана премироватлалтыныт. Ме нунын деч авиамоделизм пашам тунемына.

Мый летчик л и й н е м. Шкенан родинам аралаш ямдылалтын кушкам.

Исаев Шура,

Йошкар-Ола пионер пӧртысӧ авиамоделист кружокышто тунеме.

РОДИНАМ АРАЛАШ ЯМДЫЛАЛТАМ

Кок ий утла лиеш Йошкар-Ола пионер пӧртысӧ авиамоделист кружокышто тунемам. Тиде жапыште авиамоделизм пашам чот тунемым. Кузе от тунем, вет тиде пашам изием годсек пеш пагалем, йӧратем. Кызыт схематический, фюзеляжный модель-шамычым ыштен моштем. Схематический моделем 125 метрыш чоҥешта. Авиаций кечылан планерым ыштем.

Орышо фашист - шамыч Совет Ушем ваштареш сарым тарватынешт. Нуно мемнан родинам шкеныштын колонийышкышт савыраш тыршат. Но тидыже нигунамат ок логал. Мемнан эн виян Йошкар Армийна, эн куатле авиацийна уло. Шукерте огыл японский фашист-шамычлан отпорым пумаште мемнан Йошкар Армий шке виййым адакат ик кана чаплын ончыктыш. Меат, йоча-шамыч шкенан элым аралаш кушкына, летчик лияш ямдылалтына.

Халтурин Коля.

Йошкар-Ола кыдалаш школын 6-шо классшым тунем пытарыше

Нормым сдатлен

Рябчикова Анна Чирке пелэ кыдалаш школын 6-шо классшым „отлично" оценке дене тунем пытарен. Садланак тудым Пектубай районысо пионер лагерыш канаш колтышт. Тудо канышым организоватле эртарен. Кум оборонный значоклан: „БГТО", „БГСО" да „ПВХО"-лан нормым сдатлен.

Федоров Арсик.

Советский авиаций

(Ен, цифр да факт-шамыч)

● Мемнаҥ элыште южысо корным 1932 ийыште почмо. Тунам 400 километр кутышан ик воздушный корно гына лийын. Кокымшо пятилетке мучашеш союзный да верысе значениян воздушный корно шӱдӧ тӱжем километр утла лийын. Авиационный корно кужыт дене Совет Ушем тӱняште первой верыш лектын.

Элын територийыштыже кайше эн кужу корно—Москва—Хабаровск — Владивосток. Тудо 8.190 километр. Тыгай кугу корно моло ик государствыштат уке. Тиде корно дене гражданский авиацийын самолетшо-шамыч коштыт.

Тылеч посна мемнан элыште адакат ик мыняр кужу корно-шамыч улыт: Москва — Баку — Тбилиси (3.020 километр); Москва—Ташкент—Фрунзе — Сталинабад; Москва — Алма-Ата; Москва—Симферополь, молат.

С С С Р-н столицыже—Москва—чыла союзный республик-шамыч дене, ятыр автономный республик-шамыч дене воздушный линий дене кылталт шога.

● Советский авиацийын лозунгшо тыгай: **чыла деч
ат кӱшкӧ, писын да торашке чоҥешташ.** Тиде лозунг илышыш пеш пеҥгыдын пурен шога. Советский летчик шамыч ий йыда эре у всесоюзный да международный рекорд-шамычым ыштат. 1936—37 ийлаште 18 у международный рекордым ыштеныт.

Кугу нелыт дене пеш кӱшкӧ кӱзен кертмаште ончыч лийше чыла рекордымат советский летчик-шамыч: Коккинаки, Юмашев, Нюхтиков, Липкин, молат эртеныт. Мемнан летчик-шамыч 1 тонн нелыт дене 12.695 метрыш, 5 тонн дене 8.980 метрыш, 13 тонн дене 4.535 метрыш, кӱзеныт.

● Торашке чоҥештымаш тӱнямбал рекордым Совет Ушем Герой Громов, Юмашев, Данилин ыштеныт. 1937 ийын июль тылзыштые нуно Москва—Северный полюс—США маршруг дене 10.200 километр утла кужытым нигужак шичде каеныт.

● 1936 ийын 20—22 июльышто Совет Ушем Герой-шамыч Чкалов, Байдуков, Беляков Москва — Северный Ледовитый океан—Камчатка—Николаевск на Амуре — Чкалов остров маршрут дене 56 часат 20 минутышто 9.374 километрым чоҥештеныт.

● 1937 ийын 18-20 июньышто нунак Москва—Северный Полюс—США маршрут ден нигушак шичде 10 тӱжем километрым чоҥештеныт. Сталинский маршрут 63 часат 25 минутышто шукталтын.

● Совет Ушем Герой М. В. Водопьянов—Северный полюс ий ӱмбак волен шичше первой еҥ. Тиде 1937 ийын 21 майыште лийын. Тиде кечын Водопьяновын „СССР Н-170" самолетшо волтен кодымо-шамыч кокла гыч нылытын—Папанин, Кренкель, Ширшов да Федоров „Северный полюс" станцийеш теле жапым эртареныт.

● Кӱшкӧ чоҥештымаште кум мировой ӱдрамаш рекордым 1937 ийын май тылзыште гидросамолет дене лейтенант Полина Осипенко ыштен. 22 майыште тудо груз деч посна 8.864 метрыш кӱзен. Кум кече гыч тудо адак кок рекордым ыштен: иктыжым 500 килограмм нелыт дене, весыжым 1.000 килограмм нелыт дене чоҥештымаште.

● Спортивный самолет дене кӱш чоҥештымаште ӱдрамаш рекордым 1937 ийын 4 июльышто Ирина Вишневская ден Катя Медникова ыштеныт. Нуно 6.518 метрыш кӱзеныт.

● Тений 27—28 июньышто летчик В. Коккинаки ден штурман А. Бряндинский „Москва" самолет дене Москва—Хабаровск— Владивосток маршрут дене 24 часат 36 минутышто 7.600 километрым чоҥештеныт. Самолет часлан 307 километр дене каен.

● Тений 2 июльышто тале летчица Полина Осипенко, Вера Ломако да Марина Раскова гидросамолет дене Севастополь гыч Архангельскыш нигужак шичде чоҥештеныт. Тиде корнын кужытшо 2.416 километр. Самолет часлан 228 километр дене каен, чумыр корным 10 часат 33 минутышто эртен. Тиде героически чоҥештымылан чылаштат Ленин орден дене наградитлалтыныт.

Пушко мастар нерген ойлымаш

Заставе начальник лейтенант Ивановын эргыже Вобка Котлет Котлетыч дене пешак келшен. Боецшамыч шкеныштын Сеня Енобейко поварыштым шутко дене тыге лӱмденыт. Сеня шыл дене, паренге дене, поҥго да кешыр денат пеш сай котлетым ямдылкала, сандене нуно тудым тыге лӱмденыт. Котлет Котлетыч пеш куштылго рвезе улмаш. Тудо гимнастический прибор дене тӱрлӧ упражненийым ыштыл кертын, пеш талын вӱд йӱмаке пурен, фокусым ончыктыл моштен да мурымат пеш сай мурен. Тудын дене Бобкалан пеш интересне улмаш, сандене тудо шуко жапым кухньышто шогылтын. Котлет Котлетыч эреак ош халат да калпакым упшалын пашам ыштен.

Кухньышто тамылын ӱпшалтын, кешырым, ковыштa вургым, коштымо олмам але грушымат кочкаш лиеш улмаш. А эн кӱлешыже—Котлет Котлетыч Бобкалан отличный историйым ойледен.

— Да, брат Бобка!—ала кузе икана кугу совла дене паренге пуламыкым варышыжла Котлет Котлетыч манын.

— Вот тый йодат, тушман мемнан деке элышкына пурак гын, мо лиеш? Тӱрлӧ случай лиеш. Ик тыгай случай нерген мый тыланет каласкален кертам.

— Каласкале, — йодын Бобка.

— Йӧрэ,—манын Котлет Котлетыч.—Мый тыланет пушко мастар нерген ойлем.

„Пушко мастар,—Котлет Котлетыч ойлаш тӱҥалын, —тиде тугай мастар, кудо пушко-шамычым ышта. Мыйын пушко ыштыше мастар йолташем уло. Тудо мыйын шочмо олаште ила.

Ю. Герман

Вот ик тушман, мыйын йолташем Ленян пушко ыштымыжым пален. Шкенжын каныш кечыштыже Леня ола шеҥгаке, эҥер вӱд воктек каен. Тушманат тушко каен. Ленян пеленже портфельже улмаш, а портфельыштыже эр кочкыш: бутерброд да ик бутылка шӧр. Леня кудашын, шкенжын шагатшым мучыштарен да портфельышкыже шылтен пыштен. Вара йӱштыл лектын да ошмашке калитлалташ возын. Тушманат Леня воктелан возын.

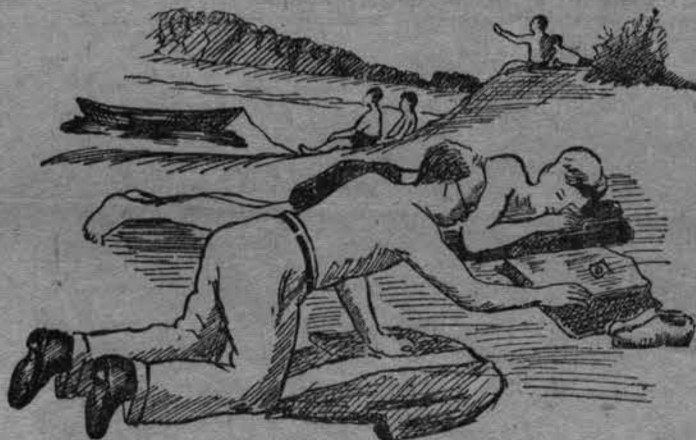
Вот Леня кия да шеклана: тудын воктене кечеш калитлалташ вочшо еҥ эреак портфель могырыш ончыштеш да портфель деке лийшемаш тӧча. „Наверне, воришке,—шоналтен Леня,—наверне, тудо портфельым шолыштнеже: наверне, шекланен, мый тужакын отличный шагатем шылтенам".

Тыге шоналтен, малшыла кояш Леня решитлен. Чылт малшыла койын, даже нер йӱкым луктын. Ленян малымыжым тушман ужын, портфельым кидшым шуялтен тудым почын да кӧргыштыжӧ ончен. Пушко ыштымe нерген нимогай секретный кагазат портфельыште уке улмаш. Тушман портфельым петырен да малшыла койын.

„Э, уке,—шоналтен Леня,—тиде воришке огыл. Могай тиде воришке, мыйын отличный шагатемат тудо шолыштын огыл. Тудо, наверне, секретный кагазым шолыштнеже: тудо шона: мый растяпа уламат, эҥерыш пырля коштыктем. Уке мый, растяпа омул. Чыла мыйын кагазем ушанле верыште кия да пеҥгыдын тӱкылмаште".

Левят шонаш тӱҥалын, кузе гынат, тидым мучыштараш огыл. Тиде олаште лиеш ыле гын, Леня милиционерым ӱжын кертеш ыле. Но тиде эҥер воктене лийын, да тембалнырак иктымат ужаш лийыч огыл.

Тунам Леня черлыла кояш решитлен.

(МУЧАШЫЖЕ ВЕС НОМЫРЫШТО)

Мемнан календарьна

ПЕРВОЙ РУССКИЙ ГАЗЕТ

Российыште первой газетым лукмылан 235 ий лиеш. Тудым Петр Первый лукташ тӱҥалын. Эн ончычак тудо издатель ден редактор лийын. Первой газетын лӱмжӧ „Ведомости" улмаш. „Ведомости" газетын первой номыржо 1703 ий 13 январьыште, Москваште лектын. Тиражше 1000 экземпляр лийын.

Первой номыр газетыште: пушко ыштыме, школ-шамычын пашашт, нефть, вӱргене руда лукмо нерген гына возалтын. Тунам церковно-славянский шрифт дене печатлалтын. Вараракшым Петр Первый тиде шрифтым вашталтыктaш да газетым сэемдаш кӱштен.

Тидын деч вара газетыште московский государствын илышыж гыч да вес кугыжанласе тӱрлӧ у увер-шамычым печатлаш тӱҥалыныт. Петр шкеак иностранный газет-шамычым эре ончен. Тудо вес кугыжанысе газет-шамыч гыч статьям переводитлен „Ведомости" газетыш пурташ темлен. Тыге газет ятыр саемын. Туге гынат, газет чылалан келшен огыл. Тудо жапыште газетым шагал еҥ-шамыч лудын улыт.

Ятыр жап Российыште ик „Ведомости" газет гына лектын. Вес тӱрлӧ газет-шамыч шуко вара иже лекташ тӱҥалыныт. Но нине газетлаштат шукыжо циркуляр ден правительствын распоряженийже-шамыч гына пурталтыныт. Тыжеч 55 ий вара иже сайрак газет-шамыч лекташ тӱҥалыныт. Газетышке интересный статья-шамыч ятыр пуреныт. Туге гынат, кугыжан правительстве газет-шамычлан шарлашашт эрыкым пуэн огыл. Эн угларакше большевистский газет-шамыч лукмым чот эскереныт. Теве чылалан палыме большевистский „Искра" лӱман газетым В. И. Ленин вес кугыжаныште луктын, тужечын шолып Российыш колтеден. Революций деч ончыч „Правда" газет шолып лектеден.

Октябрьский революций деч вара иже калык шке газетшым луктын шогаш эрыкым налын. Кызыт мемнан элыште 9 тӱжем тӱрлӧ газет, 30 утла тӱрлӧ йылме дене лектын шога.

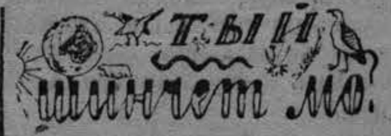
◆ 22 августышто Киев олаш искусство пашаеҥ-шамычын союзный спартакиадышт лиеш.

◆ 28 июльышто, 21 часат 35 минутышто (Моско жап дене) Актюбинск ӱмбач (Казахский ССР) ӱлычывак метеорит пеш талын эртен.

◆ Июньын тӱҥалтыштыже международный заочный стрелковый соревнований эртен. Тиде соревнованийыште вес эллаcе 100 команде утла участвоватленыт. Первой куд верым советский стрелок-шамыч налыныт. Италийын командыже 8-ше верым гына налын. 1935 да 1937 ийлаште эртарыме соревнованийыштат Совет Ушем команде первой верым налын ыле.

◆ Яша Деменов (Свердловский область, Карагайский район, Петуха ял) мамонтын вуй коркажым, йолвургыжым, шӱй лу шамычым, ик мыняр пӱйым муын. Мамонтын вуй корказhe 38 килограмм нелытан.

◆ Физкультур ден спорт паша Всесоюзный комитет 1939 ий январь тылзыште СССР-ште шахмат дене первой вер налашлан финальный соревнованийым эртараш пунчалын. Чемпион лӱмым налшаш верч элын 18 эн уста шахматист-шамыч, нунын коклаште СССР-ын чемпионжо, гроссмейстер Я. Г. Левенфиш, гроссмейстер-орденоносец М. М. Ботвинник, спортын заслуженный мастерже Романовский модаш тӱҥалыт.

● Квинслендысе (Австрий) курыкышто макрозамия лӱман пушеҥге кушкеш. Пушеҥгын кӱкшытшӧ 7 метр велэ. Тиде пушеҥгылан 15 тӱжем ий. Тудо растительный мир гыч эн тошто пушеҥгелан шотлалтеш.

● Францийыште 1 часыште 600 километрым чоҥештен кайше истребительым ыштат. Туштак пушко ден пулемет лийыт.

● Вӱдыштӧ ложаш лу ий пужлыде киен кертеш. Тиде жапыште тудын ӱмбалже гына комаҥеш, кӧргыштӧ чылт кукшо. Чойн тынар ий вӱдыштӧ киймек пушкыдемеш.

● Швейцарийыште Фридбург олаште 1476 ийыште пистым шындыме улмаш. Кызыт тиде пистын кӱжгытшӧ 5 метр.

● Лондонысо ик черкыште пеш кугу час уло. Час циферблатын диаметрже 2 метр да 25 сантиметр. Маятникын диаметрже 4 метр.

● Изобретатель Легетром гусеничный мотоциклым шонен луктын. Тудо кеч могай корныштат 1 часыште 40 километр марте каен кертеш.

● Чойн ден сталь айдемын лужо деч пеҥгыде, а пушеҥге ден гранит лу деч пушкыдо улыт. Ученый-шамыч луын пеҥгыдылыкшым пален налмек эн пеҥгыдылан кугу берцовый луым шотленыт. Тудо 1650 килограмм нелытым нумал сеҥа.

● Эн куштылго пушеҥге Мадагаскар островышто шочеш. Тудым тусо илыше-шамыч „легкий корень" маныт. Тудын дене ыштыме шлем 70 грамм нелытан гына.

Задаче

Курык деч ик буквам кудалтет, куанымет дене кычкырал колтет.

Никитин Сережа.

Елеево пелэ кыдалаш школ.

СОВЕТ УШЕМЫШТЕ

ЮНЫЙ АВИАМОДЕЛИСТ-ШАМЫЧЫН СЛЕТЫШТ

9 августышто кужун вучымо кечывал вел мардеж пуалын. Клементьев курык шолеш. Туштo ныл старт гыч модель-шамыч чоҥештен каяш тӱҥалыныт. Планерный старт ӱмбалне планер-шамычын модельышт пӧрдыныт. Минск гыч толшо Гена Дорингерын модельже 7 минутат 10 секунд койын, вара йомын.

Моторный старт ӱмбалне Москвич Воробьев Алешан канде модельже пӧрдеш. Моделеш рекордсмен Зюринын моторжым шындымe. Модель вашке кӱш кӱзен каен. Тиде модель почеш самолет дене слет начальник чоҥештен. 7 минутат 35 секунд наре модель койын, но варажым койдымо лийын да Тошто Крым могырыш чоҥештен. Ленинградский моделист Миша Шаровын модельже южыштo 26 минутат 28 секунд лийын да 10 километр наре кужытыш чоҥештен, Старокрымский районысо „Красноармеец" колхозын садышкыже волен шинчын.

Фюзеляжный стартыште эн сай результатым Киргизий гыч толшо Суранчеев Абулкасимын модельже ончыктен. Тудын модельже 725 метрым каен.

Шем теҥызын сер гычше гидросамолет-шамычын модельышт чоҥештылыныт.

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 53-шо №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций. Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Отв. редактор— И. АЛЕКСАНДРОВ.

Упол. Марлита № А—671. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.